

Zrinski i Frankopani: Otpor bečkom centralizmu i osmanskim osvajanjima

Lacković, Franjo

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:134502>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Franjo Lacković

**Zrinski i Frankopani: Otpor bečkom centralizmu i osmanskim
osvajanjima**

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2016. godine

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Pedagogija i Povijest

Franjo Lacković

**Zrinski i Frankopani: Otpor bečkom centralizmu i osmanskim
osvajanjima**

Završni rad

Znanstveno područje Humanističke znanosti, Znanstveno polje Povijest,
Znanstvena grana Hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2016. godine

Sažetak

U radu se prikazuju dvije hrvatske velikaške obitelji, obitelj Zrinski i obitelj Frankopan, koje su tijekom XVII. stoljeća ostavile neizbrisiv trag u hrvatskoj povijesti. Osim odlučnog otpora Osmanskom Carstvu, koje je do XVII. stoljeća hrvatski teritorij uspješno svelo na „ostatke ostataka nekadašnjeg slavnog kraljevstva“, knezovi Zrinski i Frankopani bili su kreatori urote hrvatskih i mađarskih velikaša protiv politike Bečkoga dvora, koja je u historiografiji ostala upamćena kao zrinsko-frankopanska urota. Nakon mira na ušću rijeke Žitve (1606.) pa sve do 1663. godine u odnosima između Osmanskoga Carstva i Habsburške Monarhije nastupilo je zatišje. Habsburgovci, opterećeni dinastičkim previranjima, i Osmanlije, zaokupljene rješavanjem krize Carstva, pokušavali su očuvati krhak mir koji je stupio na snagu 1606. godine. No, usprkos mirovnim garancijama pogranična područja u Hrvatskoj i Ugarskoj nisu prestala biti svojevrsna ratna zona. Ovdje treba napomenuti kako Hrvatska i Hrvati u XVII. stoljeću još ne postoje u suvremenom smislu političkog, geografskog pojma i političkog naroda. Hrvatska je, naime, bila gospodarski i politički razjedinjena. Za označavanje povijesnih i pravnih hrvatskih zemalja koristio se naziv „Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija“, a od 1868. godine njezin službeni naziv bio je „Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija“. Dodatno stiješnjena osmanskim osvajanjima jedini preostali slobodni dio hrvatskog pravnog i političkog teritorija činila je Banska Hrvatska- područje središnje Hrvatske. Zbog pojednostavljenja, ali i preglednosti, ovaj će rad, u svome nastavku prilikom karakteriziranja geografskoga pojma, koristiti naziv „Hrvatska“, a prilikom karakteriziranja političkoga naroda naziv „Hrvati“. Akindžijska pljačkanja, preseljavanja i otimanja stanovništva te paljenja zemljišta negativno su se odrazila na gospodarsku i političku situaciju i ovako „okrnjene Hrvatske“. Dvije najjače hrvatske plemićke obitelji toga doba, Zrinski i Frankopani, branili su svoje posjede, koji su kao poluga povezivali razmrvljenu Hrvatsku, i tražili od kralja poduzimanje ofenzivne akcije protiv Osmanskoga Carstva te oslobađanje okupiranog teritorija. Usprkos mnogobrojnim apelima kralj je uporno odbijao zahtjeve hrvatskih velikaša te čak osuđivao napore uložene u obranu hrvatskih zemalja. Snažno Hrvatsko Kraljevstvo nije se uklapalo u sliku koju je Beč imao o tome kakva bi Habsburška Monarhija trebala biti. U takvoj situaciji, pritiskute s jedne strane apsolutističkim tendencijama Bečkoga dvora, a s druge pak Osmanskim Carstvom, velikaške obitelji bile su prisiljene poslužiti se urotom, kao načinom očuvanja suvereniteta i samostalnosti.

Ključne riječi: XVII. stoljeće, zrinsko-frankopanska urota, Osmansko Carstvo, bečki apsolutizam

Sadržaj:

Uvod.....	1
1. Europa u XVII. stoljeću- težnja za promjenama.....	3
2. „Hrvatsko pitanje“ kroz prizmu sukoba Beča i Porte.....	5
2.1. Kriza osmanskog aparata i doktrina očuvanja mira.....	5
2.2. Stanje u hrvatskim zemljama i začetci nezadovoljstva.....	6
3. Zrinski i Frankopani kao nosioci hrvatskog suvereniteta.....	8
4. Materijalna podloga politike knezova Zrinskih i Frankopana.....	11
5. Hrvatska između triju imperijalizama.....	13
6. Kraj doktrine očuvanja mira i „Zimska vojna“ Nikole Zrinskog.....	15
6.1. Informiranje javnog mnijenja Europe.....	18
7. Urota zrinško-frankopanska.....	20
7.1. Kraj urote i pogubljenje u Bečkom Novom Mjestu.....	23
7.2. Carska konfiskacija.....	25
8. Zaključak.....	26
9. Popis priloga.....	27
10. Popis literature.....	28
11. Prilozi.....	30

Uvod

U radu se prikazuju okolnosti koje su nosioce hrvatskog suvereniteta u XVII. stoljeću, obitelj Zrinski i obitelj Frankopan, navele na samostalno poduzimanje vojnih akcija protiv Osmanskog Carstva, a i u konačnici uvjetovale urotu hrvatskih i mađarskih velikaških obitelji protiv dinastije Habsburg. Kao najveći zemljoposjednici u Hrvatskoj, te su dvije obitelji ujedno imale i najviše za izgubiti ukoliko bi Hrvatska teritorijalno, od strane Osmanlija, ili politički od strane Habsburgovaca, bila uništena. Ukratko obrađena unutarnja i vanjska politika dinastije Habsburg i Osmanskog Carstva, njihove doktrine očuvanja mira i u konačnici sukobi, promatrat će se kroz prizmu „hrvatskog pitanja“. U radu se nadalje daje prikaz političkih i gospodarskih zbivanja u hrvatskim zemljama te opisuje koliki je bio utjecaj centara moći izvan hrvatskog povijesnog prostora na ta zbivanja. Također, za članove obitelji Zrinski i članove obitelji Frankopan, koji su bitni za temu, dana je kratka biografska pozadina. Nadalje, obrađena je „Zimska vojna“ Nikole Zrinskog te događaji nakon nje koji su direktno doveli do velikaške urote. Sramotni mir sklopljen između Beča i Porte 1664. godine, bio je konačni udarac koji je ujedno i nagnao hrvatske i mađarske velikaše na bunt. Sam tijekom urote, njezina popularnost među ostalim moćnicima u Hrvatskoj te njezin neslavan kraj, obrađeni su u završnim dijelovima rada. Zadatak je ovoga rada prikazati kakav je utjecaj europska politika velikih dvorova imala na mala pogranična kraljevstva, u koje je svakako spadala i Hrvatska.

Prije nego li se započne s razradom bitno je ukratko napomenuti određene historiografske prijepore vezane uz nazivlje ovoga povijesnog događaja. Upravo zbog činjenice što urota nije bila ograničena samo na teritorijalni prostor Hrvatske, nego je svojim obujmom obuhvaćala kako Hrvatsku tako i Ugarsku, javile su se među povjesničarima određene nedoumice. Jedni su davali vodeću ulogu mađarskom plemstvu, dok drugi pak hrvatskom, napose obiteljima Zrinski i Frankopan. Tako je mađarski povjesničar Pauler Gyula tvrdio, u svojim dvama svescima, izdanim 1867. godine, kako je glavni vođa urote bio upravo ugarski palatin Franjo Wesselényi.¹

Međutim, palatinova smrt u proljeće 1667. godine te činjenica kako su prvi počeci urote povezani upravo s djelatnošću braće Zrinski čine tu tvrdnju nezahvalnom. Upravo je preuranjena smrt Nikole Zrinskog 1664. godine, istaknutog političara i vojskovođe, silovito odjeknula Europom te omela velik broj aktivnosti vezanih uz realizaciju urote. Usprkos tomu,

¹ Šidak, J. (1972.) Urota zrinško-frankopanska kao historiografski problem. *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 2 (1), str. 11.

ovaj se događaj u stručnoj literaturi njemačkog govornog područja i dalje često naziva „velikaška urota u Ugarskoj“ (*Magnatenverschwörung in Ungarn*).²

Od „zrinsko-frankopanske urote“, naziva koji je među prvima upotrijebio povjesničar Johann Graf Mailáth, različiti povjesničari su ovaj događaj, u Hrvatskoj valorizirali različitim imenima i nazivima kao što su zavjera, ustanak, pobuna, pokret. No, on je tijekom istraživanja nadišao svoju vremensku odrednicu.³ Postavši hrvatskom narodu simbol otpora protiv tuđinske vlasti *on zaista nosi odlike općenacionalnog sukoba sa strancima i borbe za političku, gospodarsku i kulturnu slobodu, jer zaista duboko zadire u život Hrvata toga doba, naročito onih u okviru Banske Hrvatske, a stjecajem okolnosti i niza kasnijih naraštaja na cijelome nacionalnom hrvatskom prostoru.*⁴

² Pajur, F. (2011). O zrinsko-frankopanskoj uroti. *KAJ- časopis za književnost, umjetnost, kulturu*, 44 (5), str. 58.

³ Strčić, P. (1991). Zrinsko-frankopanska urota. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 1-2, str. 43.

⁴ Isto, str. 43-44.

1. Europa u XVII. stoljeću- težnja za promjenama

Sedamnaesto je stoljeće u Europi započelo u atmosferi koja je obećavala perspektivu sveopćeg mira. Diljem Europe potpisivani su ugovori kojima se nastojalo uspostaviti razdoblje dugog mira - mira koji je velikim zapadnim monarhijama bio i više nego potreban.⁵ Želja za reformama osjećala se diljem Europe. No, političari i vladajuće strukture društva protivili su se bilo kakvim radikalnim promjenama. O tome svjedoči misao Michela de Montaigne koji je rekao kako za jednu državu ništa nije opasnije od inovacija.⁶ *Ako nešto izađe iz svog mjesta, može se nekako poduprijeti (...), ali krenuti ispočetka i iznova uraditi nešto što je tako veliko te mijenjati same temelje takvoga zdanja isto je što ponašati se poput onih koji, želeći očistiti, brišu, koji pokušavaju posebne nedostatke ispraviti sveopćim metežom ili koji bolest žele izliječiti smrću.*⁷

Jedan od načina kako bi se izbjegle reforme bio je rat. Ratom se trebalo udaljiti od reformnih nastojanja, ponajprije onih gospodarske i moralne prirode, a potom i institucionalne. Tako se unatoč brojim obećanjima i primirjima, garancijama sigurnosti i paktovima Europa našla u stanju općeg rata. Krvavi Tridesetogodišnji rat koji se vodio od 1618. godine pa sve do 1648. godine i potpisivanja Vestfalskog mira, označio je u Europi početak novog poretka. Habsburška Monarhija, proizašla iz skupa različitih dijelova, sada je bila ujedinjena pod jednom carskom i kraljevskom vlašću.⁸

Osmansko je Carstvo pak, početkom XVII. stoljeća, bilo samo prividno konsolidirano. Financijska kriza, korupcije te nepotizam⁹ uzrokovali su krize vodstva na najvišim razinama. Nesposobnost uprave da ovlada društvenim mehanizmima lomila se preko leđa seljaka, među kojima je širenje bijede počelo uzimati maha. Autoritet osmanske države, kao članice koncerna europskih velesila, sve je više nestajao. Osmanski teritoriji u sjevernoj Africi, primjerice, još su samo nominalno bili pod vrhovništvom Visoke porte, a u istočnim dijelovima Anadolije i arapskim zemljama direktive Porte polagano su blijedjele.¹⁰

⁵ Vervinskim ugovorom iz 1598. godine zaustavljena su neprijateljstva između Španjolske i Francuske; 1604. godine zaključen je mir između Španjolske i Engleske; 1606. godine potpisan je mir između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva.

⁶ Skupina autora. (2004). *Povijest 10: Doba apsolutizma (17. stoljeće)*. Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista, str. 15, 18.

⁷ Isto, str. 18-20.

⁸ Isto, str. 52, 179.

⁹ Nepotizam je termin kojim se označava popunjavanje radnih mjesta članovima vlastite obitelji ili davanje prednosti pri zapošljavanju poznanicima. Kriterij stručne ili osobne sposobnosti za određenu funkciju pri tome ne igra odlučujuću ulogu.

¹⁰ Matuz, J. (1992). *Osmansko Carstvo*. Zagreb: Školska knjiga, str. 105.

Usprkos sveopćoj krizi koja je zahvatila Osmansko Carstvo, sredinom XVII. stoljeća osnovna odrednica habsburške politike prema jugoistočnim područjima, pa tako i prema Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, bila je pod svaku cijenu očuvanje mira s Osmanlijama.¹¹ Naime, Žitvanski mir, sklopljen 1606. godine, imao je za zadaću štiti austrijske nasljedne zemlje te omogućiti kući Habsburg aktivnu politiku prema zapadu. Današnje Belgija i Nizozemska, Španjolska te brojni prekomorski posjedi bili su u to vrijeme pod vlašću Habsburgovaca. Te goleme posjede trebalo je očuvati svim sredstvima protiv glavnih takmaca, a to su u prvom redu bile Francuska i Švedska. Oči Beča nisu bile uprte prema Ugarskoj i Hrvatskoj koje su za njih predstavljale puka graničarska područja koja su trebala primati udarce nemirnih turskih četa.¹²

Dvadesetogodišnji mir sklopljen između Habsburgovaca i Porte 1606. godine, kojim si je Beč osigurao sigurnu zavjetrinu, za opstanak ostataka Hrvatske nije značio i kraj opasnosti. Iznenađni upadi osmanske vojske, praćeni stalnim pljačkama, stvorili su na pograničnom teritoriju stanje takozvanog stalnog rata u malom. Usporedno s vanjskom opasnošću Hrvatska se našla i u problemima na unutarnjem političkom planu. Polaganim izuzimanjem Vojne granice ispod vlasti bana, potiskivanjem hrvatskih zapovjednika s vojnih položaja u korist kranjskih, štajerskih i koruških te naseljavanjem Vlaha, kraljevska je vlast sve više ograničavala bansku i na taj način aktivno potkopavala državno-pravnu posebnost i samostalnost Hrvatske.¹³

¹¹ O tome svjedoči sklapanje mira 1606. godine i njegovo uzastopno obnavljanje 1615, 1625, 1642. i 1649. godine.

¹² Margetić, L. (1991). Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj. *Fluminensia Jorunal for philological research*, 1-2, str. 50.

¹³ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*. Zagreb: Golden marketing, str. 226.

2. „Hrvatsko pitanje“ kroz prizmu sukoba Beča i Porte

2.1. Kriza osmanskog aparata i doktrina očuvanja mira

Različiti su dijelovi hrvatskoga teritorija od XV-XVII. stoljeća bili izloženi osmanskim napadima različitog karaktera, ali i intenziteta. Dok u XV. stoljeću Bosna „šaptom pada“ i Osmanlije udaraju stravičnom silinom na pogranična područja, u XVI. stoljeću njihov intenzitet slabi. Hrvatska se u tom razdoblju nalazi na glavnom pravcu udara. Osmansko Carstvo tada je i dalje bilo orijentirano prema Italiji, a ne prema Srednjoj Europi. Nakon pada Beograda 1521. godine te bitke na Mohačkom polju 1526. godine, malo po malo, glavni pravac kretanja redovne osmanske vojske postaju rubni dijelovi hrvatskog teritorija, a konačan cilj „zlatna jabuka“ - Beč. Nakon čuvene bitke kod Siska, 1593. godine, ofenzivna moć osmanskih pokrajinskih odreda počinje gubiti na snazi. Tim činom hrvatsko-osmanski odnosi stupili su u XVII. stoljeće, doba krize Osmanskog Carstva i jedno razdoblje relativno stabilne granice.¹⁴

Odlučujući čimbenik osmanske slabosti tijekom XVII. stoljeća bila je sama priroda timarsko-spahijskog sustava. *Na neki je način Carstvo postalo talac osnova na kojima je izgrađeno: širilo ga je, branilo i stabiliziralo brojno profesionalno konjaništvo izdržavano nadarbinama u obliku prava na rentu (desetinu i pristojbe).*¹⁵ Mehanizam pretvaranja istaknutih boraca središnjih trupa, pripadnika svite viših dostojanstvenika te njihovih sinova i rođaka u spahije nije bilo moguće zaustaviti. Da bi se namaknula sredstva za njihove plaće u obliku nadarbina – timara, morala su se nastaviti osvajanja na sve strane, često i protiv vojne i gospodarske logike. Prenapregnuto, Carstvo se počelo boriti s pobunama i ustancima, golemom inflacijom te nizom drugih problema.¹⁶

Upravo su kriza osmanskoga aparata te iscrpljenost Habsburške Monarhije nakon sukoba europskih razmjera, Tridesetogodišnjeg rata, uvjetovali doktrinu očuvanja mira. Prezaposleno unutarnjom stabilizacijom, ali sukladno tomu i s nemogućnošću financiranja velikih vojni, Carstvo se polagano počelo okretati defenzivnom stavu. *S obzirom na činjenicu da Bosanski pašaluk više ne pokazuje nekadašnje agresivnosti na pravcu prema Kupi, a drugdje još i manje, možemo reći da u 17. stoljeću položaj Banske Hrvatske, ali i dalmatinskih gradova pod mletačkom vlašću prema*

¹⁴ Močanin, N. (2001). Hrvatska i Osmansko Carstvo u 17. stoljeću. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždinu*, 12-13, str. 25.

¹⁵ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, druga knjiga. Zagreb: Školska knjiga, str. 143.

¹⁶Isto, str. 143.

*Osmanskome carstvu više određuju opće prilike u odnosima velesila negoli lokalni konflikti.*¹⁷ Za Hrvatsku se ponovno počinju aktualizirati pitanja odnosa zemalja krune Sv. Stjepana prema Osmanlijama, ali i prema Bečkom dvoru.¹⁸

2.2. Stanje u hrvatskim zemljama i začetci nezadovoljstva

Politička i gospodarska zbivanja u hrvatskim zemljama tijekom XVII. stoljeća bila su uvelike određena čimbenicima i centrima moći izvan njihova povijesnog prostora. U to vrijeme Beč i Habsburgovci jačaju svoje apsolutističke tendencije na svim područjima carstva. U praksi je to značilo slabljenje vojne, gospodarske i političke samostalnosti Hrvatske s konačnim ciljem ukidanja njezine državnosti. Iako drugi centar moći, Visoka porta, u usporedbi s prethodnim dvama stoljećima pokazuje znakove slabljenja, sukobi su duž cijele hrvatsko-osmanske granice postali dijelom svakodnevice. Akindžijske pljačke,¹⁹ paleži i odvođenje ljudi u ropstvo za posljedice su imali masovne migracije stanovništva te povećan mortalitet. Iako su, zbog potrebe suživota stanovništva, s objiju strana granice uspostavljeni trgovački i gospodarski odnosi, stanje vječnog rata negativno se odrazilo na gospodarsku situaciju Hrvatske. To teško gospodarsko stanje u Hrvatskoj često se izražavalo masovnim pobunama na pojedinim vlastelinstvima. Činjenica kako je cijelo XVII. stoljeće obilježeno habsburško-osmanskim sukobima, većeg ili manjeg intenziteta, od kojih se veliko mnoštvo vodilo upravo na teritoriju hrvatskih zemalja, dala je tim ratovima za stanovništvo hrvatskih zemalja oslobodilački karakter.²⁰

Jednako kao u češkim i ugarskim dijelovima Monarhije, i u Hrvatskoj je težnja Bečkog dvora da se vlast centralizira imala značajne posljedice. S vremenom su Ratno vijeće, Tajno vijeće, Dvorska komora te kancelarija, koje je utemeljio Ferdinand I. Habsburški,²¹ postali alati preko kojih se slamala „iura municipalia“ hrvatskih staleža, Hrvatskog sabora i bana.²² Vojni pritisci Osmanlija duž čitave granice cijelu su situaciju činili još pogubnijom, jer hrvatski su staleži, ne

¹⁷ Moaćanin, N. (2001). Hrvatska i Osmansko Carstvo u 17. stoljeću, str. 27.

¹⁸ Isto, str. 27.

¹⁹ Akindžije su bili lako naoružani osmanski konjanici koji su upadali na neprijateljsko područje kao prethodnica redovitoj osmanskoj vojsci ponajviše radi pljačke te unošenja nemira i pomutnje među domicilno stanovništvo. Ta laka osmanska konjica imala je umjesto plaće pravo zadržavanja plijena.

²⁰ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 105-109.

²¹ Austrijski nadvojvoda (1521- 1564.); češki kralj (1527-1564.); ugarsko-hrvatski kralj (1526/1527-1564.) te rimsko-njemački car (1556-1564) iz dinastije Habsburg. Njegovim dolaskom na vlast stupa na prijestolje dinastija koja će vladati Hrvatskom i Ugarskom sve do 1918. godine.

²² Svoj vrhunac ovaj proces doživljava za vrijeme Ferdinanda II. (1618-1637.) kada je Vojna granica konačno izdvojena ispod jurisdikcije Hrvatskog sabora. Hrvatska je time izgubila područje od približno 8 000 km², što je još više okrnjilo „ostatke ostataka nekada slavnog Hrvatskog Kraljevstva“.

imavši dovoljno sredstava za financiranje obrambenog sustava, bili prisiljeni sve više i više svojih prava prepuštati kranjskim, štajerskim i koruškim staležima.²³

Sedamnaesto stoljeće u hrvatskoj je povijesti okarakterizirano još jednim fenomenom - sve masovnijim okretanjem nižeg plemstva prema Habsburgovcima. Naime, godine 1608. Ugarsko-hrvatski sabor podijeljen je na dva doma: Gornji velikaški i Donji za niže plemstvo. To je za posljedicu imalo da su hrvatski velikaši sve više zaobilazili Hrvatski sabor i odlazili samo u Ugarski. Niže je plemstvo u svojoj politici okretanja prema Habsburgovcima dobivalo i prihvaćalo vojne službe diljem Vojne granice, a time i mogućnost napredovanja, dok je kralj u tim istim plemićima stekao oslonac za slamanje samovolje pojedinih hrvatskih velikaških obitelji.²⁴

Nezadovoljstvo hrvatskih i ugarskih velikaša bilo je i više nego razumljivo. Potvrđeno je ono što se već odavno znalo: da su hrvatske i ugarske zemlje puki štit između Porte i zlatnog Beča. Uskoro će borbu protiv bečkog centralizma i osmanskih osvajanja preuzeti na sebe dvojica izdanaka dviju slavnih hrvatskih velikaških obitelji - knezova Zrinskih i knezova Frankopana.²⁵

²³ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 125.

²⁴ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 126-127.

²⁵ Margetić, L. (1991). Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj, str. 51.

3. Zrinski i Frankopani kao nosioci hrvatskog suvereniteta

Gospodari velikih dijelova Hrvatske i Bosne, bibrirski knezovi Šubići, slomljeni su u XIV. stoljeću nakon sukoba s kraljevskim vlastima te drugim feudalnim obiteljima. Moć obitelji Šubić skršena je u tolikoj mjeri da je bilo potrebno čak stoljeće i pol da se jedna druga grana njihove obitelji, koncentrirana oko područja donjeg Pounja, domogne stare slave. Smješteni u gradu Zrinu, obiteljskom sjedištu, ta nova loza dobiva naziv Zrinski. No, kako su knezovi Zrinski postepeno širili svoje posjede na sve veće dijelove Hrvatske, usporedno su ti isti posjedi postajali metama brojnih pljačkaških pohoda osmanlijske provincijalne vojske.²⁶

Knezovi Krčki za razliku od Šubića, sa svojim sjedištem otokom Krkom, nisu isprva bili pogođeni početnim osmanlijskim udarima. Šireći svoju moć na hrvatsko kopno - područje između Kupe, Une, Zrmanje i Jadranskog mora, naziv Krčki postao je pretijesan za ovu velikašku obitelj koja svoj vrhunac moći postiže u XV. stoljeću. Od toga doba oni se nazivaju Frankopanima, jer prateći modu tadašnjega vremena svoje korijene počinju tražiti i pronalaze u rimskoj antici. Obje obitelji dale su Hrvatskoj mnoštvo banova - potkraljeva te vještom političkom igrom, stiješnjene između različitih sila, uskoro postale najjače velikaške obitelji, a ujedno i nosioci hrvatskoga suvereniteta.²⁷

Kao što su u XV. stoljeću svoja imena na stranice povijesti ispisali Nikola IV. Frankopan (1394-1432) i Nikola III. Zrinski (1493-1534), u XVI. stoljeću Krsto I. Frankopan Brinjski (1482-1527) te Nikola IV. Zrinski (1508-1566), tako ni naredno stoljeće nije ostalo lišeno istaknutih izdanaka ovih dviju obitelji. Dva sina bana Jurja V. Zrinskog (1599-1626), stariji Nikola te mlađi Petar, postat će zajedno s Franom Krstom Frankopanom, sinom karlovačkog generala Vuka Krste Frankopana (o.1578-1652), središnje ličnosti hrvatske nacionalne povijesti XVII. stoljeća.²⁸

Iznenadna smrt bana Jurja Zrinskog 1626. godine ostavila je Nikolu, rođenog 1. svibnja 1620. godine, i Petra, rođenog 6. lipnja 1621. godine, bez oca. Kako se njihova majka, grofica

²⁶ Strčić, P. (1991). *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 35.

²⁷ Isto, str. 36.

²⁸ Klaić, V. (2008). *Zrinski i Frankopani*. U: Kostelić, A. (ur.), *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb: Biblioteka Reprinti, str. 6.

Magdalena Széchy ubrzo preudala, a knez Juraj nije ostavio nikakvu oporuku, kralj Ferdinand II.²⁹ dobio je pravo odrediti skrbnike za malodobne dječake. U konačnici je Franjo Batthyány, zbog daljeg srodstva s dječacima, postao upraviteljem cjelokupnoga imanje obitelji Zrinski te neposrednim skrbnikom malodobnih kneževa.³⁰

Godine 1630. oba brata poslana su u Graz kod isusovaca na školovanje. U Grazu su braća završila humanističke znanosti, a nakon što su napustili Graz 1634. godine i upisali „više obrazovnište za velikašku mladež“ kraj Požuna, usvojili su, uz svoj hrvatski i mađarski, i latinski, njemački te talijanski jezik.³¹ Nakon povratku u rodni kraj 1638. Godine, braća su podijelili na dvije jednake polovice ukupni posjed svoje obitelji, učinivši Čakovec i Ozalj vojnim i gospodarskim sjedištima. Petar Zrinski, koji je više vremena provodio u Ozlju te više dolazio u kontakt s hrvatskim velikašima, došao je na taj način i u doticaj s karlovačkim generalom Vukom Krstom Frankopanom. Godine 1641. Petar se vjenčao s Anom Katarinom Frankopan, kćerkom karlovačkog generala, čime su se ove dvije obitelji još više povezale u borbi protiv osmanskih osvajanja i bečkoga centralizma.³²

Što se tiče Nikole Zrinskog, već stekavši funkcije ugarskog kraljevskog konjušara i carskog komornika, 1646. godine postao je general-major stajaće vojske Habsburške Monarhije. Zahvaljujući svojim suprugama istodobno se vezao kako uz ugarsko-hrvatske staleže, tako i uz Bečki dvor.³³ Upravo su njegove važne dužnosti, ali i ugledne supruge, bili čimbenici koji su utjecali na Nikolinu poziciju kao jednog od najuglednijih pripadnika političke elite Habsburške Monarhije.³⁴

Osim Ane Katarine Frankopan, Vuk Krsto Frankopan imao je još jednog živućeg sina, Frana Krstu Frankopana. Fran Krsto rođen je, prema nekim navodima, 1643. godine u Bosiljevu. U svojim mladenačkim danima, za vrijeme svoga putovanja Italijom, 1656. godine naslijedio je

²⁹ Rimsko-njemački car (1619-1637.), ugarsko-hrvatski i češki kralj (1618-1637.) iz dinastije Habsburg. Njegova žestoka katolička politika dovela je do izbijanja Tridesetogodišnjeg rata koji je pri njegovom dolasku na vlast bio u začecima.

³⁰ Šišić, F. (2008). *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*. U: Kostelić, A. (ur.), *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb: Biblioteka Reprinti, str. 10.

³¹ Jančić, I. (2013). *Obitelji Zrinskih i Frankopana : nastajanje i nestajanje*. Karlovac: Tiskara Pečarić i Radočaj, str. 40.

³² Isto, str. 41.

³³ Nikolina prva žena, Marija Euzebija Drašković, bila je podrijetlom iz hrvatsko-mađarsko-štajerske obitelji, dok je njegova druga žena, Marija Sofija Löbl, bila kći predsjednika dvorskog Vojnog savjeta i zapovjednika garnizona bečkog carskog grada.

³⁴ Pálffy, G. (2011). *Hrvatsko-mađarska obitelj Zrinski u aristokraciji Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Habsburške Monarhije*. U: Kolarić, J. (ur.), *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*. Čakovec: Zrinska garda, str. 81-82.

gradić Nemi, što mu je donijelo titulu markiza. Nedugo nakon toga oženio se Julijom Anom di Naro, nećakinjom kardinala Berberinija. Kao ogulinski kapetan htio si je prisvojiti senjsku kapetaniju, što je 1669. godine spriječila austrijska administracija.³⁵

Završetkom krvavog Tridesetogodišnjeg rata, kao što je već rečeno, Beč se ponovno mogao okrenuti Hrvatskoj i Ugarskoj. Relativno visok stupanj autonomije koji su ove dvije zemlje imale, nikako se nije slagao s politikom Ferdinanda III.³⁶ Do izravnog sukoba s hrvatskim velikaškim obiteljima, nosiocima suvereniteta, nije došlo, bar ne u počecima, jer je za izbor nadvojvode Ferdinanda za kralja bila nužna potpora hrvatskih staleža. Iz toga je razloga, nakon smrti bana Benka Turoca, za bana imenovan Nikola Frankopan Tržački. Nakon što je proglašen kraljem, Ferdinand je potpisao krunidbenu zavjericu za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Zavjericom je kralj obećao provesti sve zakone koji još nisu bili provedeni, generalima i kapetanima Vojne granice zabraniti uplitanje u sudbenu moć vlastele te polovicu svih časničkih mjesta u Vojnoj granici dati Hrvatima. Ta olako dana obećanja bila su još lakše zaboravljena.³⁷

Pojačani pritisak osmanske vojske na granici s Hrvatskom, stalna uznemiravanja, upadi, pljačke, otimačine i razbojstva nisu prestajali, jer su Osmanlije konstantno smišljali kako pomaknuti granicu još dublje u hrvatski teritorij. O tome svjedoče i izvještaji krajiških zapovjednika koji govore kako gotovo nije bilo dana da netko nije stradao. Ista nesigurnost vladala je i u Pokuplju gdje je tada novoizabrani ban Juraj Zrinski 1624. godine sa svojom vojskom potukao Osmanlije na Kostajnici. Gašpar Frankopan, ogulinski kapetan, upao je 1634. godine na osmanski teritorij te započeo paliti te porobljavati sve do Izačića. Kada je dotadašnji ban Ivan Drašković izabran za ugarskog palatina, 1646. godine bansku čast preuzeo je Nikola Zrinski Mlađi, sin Jurja Zrinskog. 14. siječnja 1649. godine u Varaždinu, Nikola Zrinski i službeno je instaliran na bansku čast. Svoje vojne sposobnosti ban Nikola uskoro je i pokazao kada je s bratom Petrom, 1647. godine, potukao osmansku vojsku kod Kaniže.³⁸

Usprkos njegovim nastojanjima, slomljeni su svi pokušaji bana Nikole Zrinskog da se izbori za sudbenu vlast, a nije uspio niti u nakani da zadobije položaj karlovačkog generala. Sve

³⁵ Kravar, Z. (1998). „Frankapan, Fran II. Krsto Tržački“, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6288>, pristupljeno: 12. 8. 2016.

³⁶ Rimsko-njemački car (1637-1657.); ugarsko-hrvatski kralj (1625-1647/1657.). U doba njegove vladavine okončan je Tridesetogodišnji rat Westfalskim mirom, 1648. godine.

³⁷ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 226-227.

³⁸ Isto, str. 228-231.

više i više hrvatski knezovi Zrinski, koji su na svoju ruku vodili vojne protiv Osmanlija, postajali su trn u oku bečkoga vrha.³⁹

4. Materijalna podloga politike knezova Zrinskih i Frankopana

Veliki zemljišni posjedi koje su u svojim rukama držale obitelji Zrinski i Frankopan, činili su materijalnu podlogu politike koju su tijekom XVII. stoljeća one vodile. Upravo je koncentracija golemih materijalnih sredstava⁴⁰ imala odlučujuću ulogu u njihovoj borbi protiv politike Bečkog dvora.⁴¹

Preseljavanje hrvatskih seljaka u prvoj polovici XVI. stoljeća s posjeda koji su bili ugroženi od strane Turaka učinilo je čakovačko, odnosno međimursko vlastelinstvo, najvećim i najvažnijim vlastelinstvom obitelji Zrinskih. O samim razmjerima toga vlastelinstva govore podaci kako je u XVII. stoljeću na međimurskim posjedima živjelo oko 3 000 seljačkih obitelji. Tome broju moraju se dodati i obitelji građana, njih oko 350, koji su živjeli u trgovištima Čakovcu, Štrigovu, Prelogu i Središću.⁴²

Iako nisu donosili naročito veliko prihode, za Zrinske su od posebnog značenja također bila vlastelinstva istočno od Zagreba, u blizini tadašnje granice s Turskom: Rakovec, Vrbovec i Božjakovina. Upravo je blizina turske granice učinila ove posjede posebno ranjivima na nalete turske vojske, stoga su ona bila česta poprišta ratnih sukoba i brojnih pljačkaških naleta, koja su za rezultat imala njihovo opustošenje. Veliki kompleks posjeda obitelji Zrinskih sačinjavala su vlastelinstva u Gorskom kotaru i Vinodolu. Vinodolski posjedi imali su izrazitu važnost jer su preko njih Zrinski imali izlaz na more, što je bilo od neprocjenjive važnosti, kako privredne tako i političke. Kada se tomu pridoda kako je obitelj Frankopana u Vinodolu posjedovala Novi,⁴³ proizlazi činjenica kako je čitava obala od Rijeke do Senja, tada jedini hrvatski izlaz na more, bila u rukama knezova Zrinskih i Frankopana. Upravo je takav položaj posjeda omogućio Zrinskim i Frankopanima da razviju unosan uvoz prekomorske robe. Iako oni nisu bili jedini feudalski koji su

³⁹ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 127.

⁴⁰ Generalno gledano formiranje velikih kompleksa zrinsko- frankopanskih imanja u Hrvatskoj završeno je krajem XVI. stoljeća.

⁴¹ Adamček, J. (1972). Zrinsko- frankopanski posjedi u XVII. stoljeću. *Journal- Institute of Croatian History*, 2 (1), str. 23.

⁴² Isto, str. 23-24.

⁴³ Veća frankopanska vlastelinstva u XVII. stoljeću bila su još Novigrad na Dobri, Bosiljevo i Severin. Njima se još trebaju dodati imanja Zvečaj i Hojsić koja su se nalazila u blizini Karlovca.

se bavili trgovinom, njihova je trgovina ipak imala izuzetno značenje jer se od trgovine drugih feudalaca razlikovala po svojoj strukturi i po svome opsegu.⁴⁴

Upravo zahvaljujući unosnoj i razgranatoj gospodarskoj djelatnosti knezovi Zrinski i Frankopani postali su glavni takmac kuće Habsburg i na Jadranu. Najvažnija luka Habsburgovaca bila je Rijeka, a Zrinskih Bakar i Bakarac. *Zbog specifične carinske politike koju su u Rijeci provodili Habsburgovci, trgovački putovi su se sve više usmjeravali prema Bakru. Osjetivši da je habsburška trgovina na tom području ugrožena, nadvojvoda Ferdinand izdao je odredbu o zabrani trgovanja trgovcima iz habsburških zemalja na posjedima Zrinskih.*⁴⁵ Kada su trgovci zbog nižih carinskih pristojbi počeli krijumčariti robu u Bakar, nadvojvoda je odgovorio odredbom prema kojoj se sva roba, koja se prevozila u Bakar ili Bakarac, proglasila krijumčarenom. Dvadesetak godina kasnije, car Leopold ipak je podijelio banu Petru Zrinskom pravo slobodnog trgovanja prekomorskom robom u Hrvatskoj bez carinskih nameta.⁴⁶

Osim njihove ekonomske važnosti treba istaknuti kako je koncentracija golemih vlastelinstava u rukama Zrinskih i Frankopana imala pozitivno značenje za politički razvoj Hrvatske. Osim što je stvarala materijalne uvjete za njihovu samostalnu politiku, treba naglasiti kako su se interesi Zrinskih i Frankopana podudarali gotovo u svemu s objektivnim interesima hrvatske feudalne države. Od rijeke Mure pa sve do Jadranskog mora imanja Zrinskih i Frankopana predstavljala su nit koja je povezivala sve hrvatske zemlje. Za vrijeme turskih nadiranja u XVI. stoljeću Zrinski su izgubili bogata vlastelinstva u Pounju. Upravo je to bio čimbenik koji je u XVII. stoljeću učinio knezove Zrinske jednim od glavnih nositelja i zagovornika aktivne borbe protiv Osmanlija. Položaj i raspored njihovih posjeda učinio je osobne interese Zrinskih jednakima onim cjelokupnog hrvatskog plemstva i naroda.⁴⁷

⁴⁴ Adamček, J. (1972). Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII. stoljeću, str. 24-25.

⁴⁵ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 128.

⁴⁶ Isto, str. 128.

⁴⁷ Adamček, J. (1972). Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII. stoljeću, str. 25-26.

5. Hrvatska između triju imperijalizama

Već od početka XVII. stoljeća u pojedinim dijelovima Habsburške Monarhije započeli su sukobi između centralističke politike Beča i nositelja vlasti u tim pokrajinama. Taj konglomerat država, različitih po tradiciji, Bečki je dvor nastojao učiniti nasljednim vojvodstvima, pa tako i Hrvatsku i Ugarsku.⁴⁸ Uzroci težnje za osamostaljenjem pojedinih zemalja bili su specifični za svaku zemlju, ali su uvijek na čelu tih otpora stajale najjače velikaške obitelji.⁴⁹

U duhu toga stoljeća najpoznatije i najmoćnije plemićke obitelji, ujedno i nositelji vlasti u pojedinim pokrajinama, smatrali su kako korijeni njihova plemstva leže u antičkim vremenima. Zrinski - Šubići držali su kako potječu od starog roda rimskih Sulspicija, dok su Frankopani smatrali kako potječu od starih Anicija. To traženje korijena duboko u antičkoj prošlosti imalo je važan političko-propagandi argument kojim se htjela izraziti istovrijednost s moćnom dinastijom Habsburg. Velika gospodarska moć Zrinskih i Frankopana, ponajviše izražena u njihovim zemljišnim posjedima, rudnicima, mlinovima, trgovačkoj djelatnosti i vojsci, omogućavala je visoku dvorsku kulturu tih obitelji što je opet bio uvjet političkih veza. Na primjeru Zrinskih i Frankopana te veze su se ogledale u dobrim odnosima s ugarskim, ali i europskim velikaškim obiteljima, no i s crkvenim strukturama.⁵⁰

Da bi se shvatila situacija koja je dovela do zrinško-frankopanskog otpora mora se promotriti politička konstelacija hrvatskih zemalja u XVI. i XVII. stoljeću.⁵¹

Stisnuta između tri imperijalizma – turskoga, austrijskog i mletačkog - Hrvatska se nalazila u tako kritičnom gospodarskom, političkom i pravnom pogledu, da je reakcija na takvu tragičnu

⁴⁸ Nakon poraza češke vojske na Bijeloj Gori 1620. godine Češka je bila pretvorena u nasljedno vojvodstvo.

⁴⁹ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 131.

⁵⁰ Isto, str. 131.

⁵¹ Kuralec, M. (2001). Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 12-13, str. 9.

*situaciju bila neminovna ako se nije htjelo da se Hrvatska ne pretvori u puki zemljopisni pojam bez ikakve državnopravne sadržine.*⁵²

Stanje relativnog mira koje je nastupilo nakon 1606. godine, za hrvatske „ostatke ostataka“ bilo je pogubno. Hrvatske velikaške obitelji dobro su znale da stanje dugotrajne stabilizacije samo učvršćuje raskomadnost hrvatske države. Interesi velikih sila nisu se podudarali s interesima hrvatskog plemstva. Rezniranost Beča da poduzme bilo kakve sankcije protiv akindžijskih pljački i provala na hrvatski teritorij imala je za posljedicu to da su hrvatske velikaške obitelji, ponajviše Zrinski i Frankopani, na svoju ruku počele voditi kaznene ekspedicije protiv Turaka.⁵³

Jednu osmansku četvu porazio je ban Nikola krajem ljeta 1649. godine. U silovitom okršaju palo je oko 90 osmanskih vojnika, dok ih je približno toliko zajedno s konjima bilo zarobljeno. Kažnjavanje Turaka posvjedočeno je ponovno iste godine kada je Nikola Zrinski, dobivši 800 vojnika od karlovačkog generala Vuka Frankopana, krenuo prema Bihaću. Na svome putu opustošio je okolicu Izačića. O uspješnosti pohoda govori i podatak da je Zrinski, za vrijeme svoga pohoda, pohvatao više od 2 000 glava stoke s kojima se vratio u Karlovac. Također ostao je značajan vojni pohod Nikole Zrinskog na Kostajnicu. U namjeri da kazni Osmanlije zbog kršenja primirja ban je sa sobom poveo i četvu Jurja Frankopana. Poraz osmanske vojske kod Kostajnice 1651. godine na neko je vrijeme primirio bosanske krajišnike.⁵⁴

⁵² Margetić, L. (1991). Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj, str. 51.

⁵³ Kuralec, M. (2001). Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena, str. 10.

⁵⁴ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 232.

6. Kraj doktrine očuvanja mira i „Zimska vojna“ Nikole Zrinskog

Stanje malog rata koje je na hrvatsko-osmanskoj granici postalo dio svakodnevice nije moglo spriječiti uzastopno produžavanje mira habsburških i osmanskih vladara. Iako su Beč i Porta uživali sve moguće beneficije prestanka velikih ratova, situaciju na graničnim područjima nisu mogli promijeniti niti garancije niti potpisi tih vladara. Obostrani sukobi i provale graničara silno su opterećivali kako osmanske velikaše,⁵⁵ tako i hrvatsko plemstvo. O prilikama u Osmanskom Carstvu već je bilo govora stoga ne čudi činjenica da je Carstvo, uračunavši u obzir novi rat s Mletačkom Republikom te unutrašnje krize i pobune, bilo suzdržana prema zahtjevima svojih beglerbegova.⁵⁶

Situacija se u Osmanskom Carstvu ipak u jednu ruku počela kretati na bolje. Pokušaj konsolidacije pod vezirima obitelji Čuprić, uslijedio je nakon što je osmanski državni vrh uvidio kako treba sposobnog vezira da spašava Carstvo. Uz uvjet da mu se dodjele dalekosežna ovlaštenja, velikim vezinom postao je starac albanskoga podrijetla od oko osamdeset godina, Mehmed-paša Čuprić. Najprije je vezir uklonio premoć janjičara i utjecaj harema na politiku Carstva te je uveo rigorozne mjere štednje koje su uvelike pogodile dvorski luksuzni život, posebno rasipničku strast harema. Kako bi se vratila udarna snaga provincijskoj vojsci, pokrenuo je temeljito preispitivanje nadarbinskog sustava. Njegove su reforme bile sveobuhvatne i zahvatile su sve društvene razine Carstva. Veliki je vezir, zahvaljujući svojoj strogosti, uspio postići uspjehe i u vanjskoj politici proširivši državni teritorij na račun Kneževine Erdelj.⁵⁷ Nakon smrti

⁵⁵ Ovdje se ponajviše misli na budimske, kaniške i bosanske beglerbegove koji su od sultana stalno tražili odlučnije vojne i diplomatske istupe protiv hrvatskih krajišnika.

⁵⁶ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 235.

⁵⁷ Pod knezom Gaborom Bethlenom Erdelj se, zbog nove prijetnje Habsburgovaca, ponovno stavio pod zaštitu Porte.

Mehmeda-paše dužnost velikog vezira preuzeo je njegov sin, Fazil Ahmed-paša (1661-1676.). Njegova vladavina obilježena je konsolidacijom Carstva iznutra, ali ne i mirom izvana.⁵⁸

Pokušaj konsolidacije Osmanskoga Carstva na graničnom području nije mogao ostati neprimijećen. Kako bi dodatno ojačao obrambenu snagu Hrvatske 1661. godine, nasuprot osmanske utvrde Kaniže, ban Nikola Zrinski izgradio je utvrdu Novi Zrin. Kriza koja je nastupila nakon izgradnje banove utvrde prijetila je ratom širokih razmjera kojemu ni Bečki dvor, ali ni Porta nisu bili nakloni. Situaciju je dodatno zakomplicirao, iako neiskusni u vođenju rata, veliki vezir Fazil Ahmed-paša koji je bio nepopustljivog stava prilikom pregovora o produženju mira.⁵⁹

Kako bi zastrašio bana i primorao ga da odustane od utvrđivanja svoje utvrde, kaniški beglerbeg Ali-paša uputio je 17. srpnja 1662. godine banu pismo u kojemu je zahtijevao rušenje vebne utvrde. Također, pozvao ga je da odustane od svojih vojnih pohoda koje vodi na vlastitu ruku, tomu više što carski poslanici, koji se nalaze u Osijeku, izjavljuju kako car Leopold I.⁶⁰ o tome ništa ne zna. Prijetnje Ali-paše nisu bile mrtvo slovo na papiru jer je osmanska logistika već prije započela s opskrbom grada Osijeka hranom te ostalim ratnim potrepštinama. Odbivši pašin ultimatum Nikola Zrinski nastavio je s utvrđivanjem Novog Zrina.⁶¹

Upravo je osmanski Osijek bio izabran za ishodišnu točku osmanskog kažnjeničkog prodora. Stoga je, kada su apeli za mir habsburških diplomata jedan za drugim bili odbijeni, moćna osmanska vojska prešla Sulejmanov most te započela svoj put prema Budimu. U sastavu osmanske vojske nalazio se i Evlija Čelebi koji je u svome Putopisu napisao: *Sutradan je objavljen polazak. Ispod Osijeka je prvi krenuo čarkadžija Ali- paša, koji je bio izvidnica cijele vojske. Zatim sam ja, siromah, sa našim gospodarom Ibrahim-pašom za dva sata s mukom prešao osječki most i tako smo stigli u palanku Dardu, koja se nalazi na kraju mosta. Tu je predano muslimanskoj vojsci pedeset tovara transportnih lađa hrane. Time se vojska toliko obogatila da je jedan konjski obrok stajao samo dvije akče.*⁶²

Na svome putu do Budima veliki je vezir uputio osmansku vojsku na grad Ujvar. Usprkos pogibiji rumelijskog beglerbega tijekom opsade, 24. rujna 1663. godine, predala se posada grada Ahmed-paši. Istovremeno, drugi dio vezirove vojske pokušao je osvojiti Novi Zrin, ali ih je Petar

⁵⁸ Matuz, J. (1992). *Osmansko Carstvo*, str. 111-114.

⁵⁹ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 235.

⁶⁰ Rimsko-njemački car (1657-1705.); ugarsko-hrvatski kralj (1655/1657-1705.); češki kralj (1658.-1705.) iz dinastije Habsburg. Tijekom svoje vladavine ugušio je urotu mađarskih i hrvatskih velikaša protiv kraljevske vlasti.

⁶¹ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 235.

⁶² Isto, str. 236-237.

Zrinski dočeka u zasjedi i potukao. Zbog nadolazeće zime Ahmed-paša odlučio je, zadovoljan dosadašnjim vojnim uspjehom, poslati svoju vojsku u zimovnike⁶³ te se preko Budima i Osijeka vratiti u Beograd. Povlačenje osmanske vojske budno su pratili kako Nikola Zrinski, tako i carski generali.⁶⁴

Trenutno olakšanje nastalo nakon povlačenja glavnine osmanske vojske nosilo je sa sobom nove brige. Nikola Zrinski, ali i carski generali bili su svjesni da će Ahmed-paša iduće godine udariti mnogo snažnije i odlučnije. S obzirom kako je brojčani odnos snaga bio uvelike na strani Osmanlija, naime gotovo jedan naprema pet, Nikola Zrinski odlučio je djelovati na takav način da iskoristi povlačenje većine osmanske vojske iz Ugarske. Banov plan bio je sredinom zime upasti preko južne Ugarske na neprijateljsku pozadinu te, prije nego li bi se i osmanske trupe snašle, zapaliti Sulejmanov most kod Osijeka, kako bi osmanskoj vojci zadao što teži udarac. Banovu zamisao podržali su grof Hohenlohe, Christophor Batthyány i grof de Souches te se pridružili banovim snagama. Nakon obavljenih priprema te osvojivši Baboscu i Berzance ban je sa svojom posadom stigao do palanke Darde koja je čuvala prilaz Sulejmanovu mostu. Zaprepaštena posada Darde bila je ubrzo rastjerana i potučena. Spalivši Sulejmanov most, osječku palanku te razrušivši Dardu Zrinski je pohitao sa svojim trupama pomoći ostatku svoje vojske pri opsadi Pečuha.⁶⁵

Vijest o zimskoj vojni Nikole Zrinskog Osmanlije su dočekali nesprenni. Nakon što je Ahmed-paša saznao što Nikola Zrinski smjera, naredio je vojsci u zimovnicama brzo okupljanje u Beogradu, te zapovjedio tatarskom sultanu i okolnim sandžakbegovima da s vojskom smjesta krenu prema Osijeku i Pečuhu. Početkom veljače veliki je vezir stigao do Srijemske Mitrovice, ali samo da bi saznao da je ban već ostvario svoj ratni cilj te započeo s povlačenjem. Obnova Sulejmanova mosta započela je čim su vremenske prilike postale pogodnije. Usprkos jakoj zimi osmanski su graditelji do travnja 1664. godine uspjeli obnoviti čak više od polovice mosta. U naredna dva mjeseca osmanski graditelji uspjeli su obnoviti cijeli most te je vojska predvođena vezikom Ahmedom ponovno mogla stupati. U lipnju 1664. godine započela je osmanska vojska, silovitim napadima, opsadu Novog Zrina. Bez pomoći carske vojske posada Novog Zrina bila je osuđena na propast, no bez obzira na to pružala je otpor daleko nadmoćnijem neprijatelju od 6. do 30. lipnja.⁶⁶

⁶³ Osmanska vojska ratovala je uglavnom samo ljeti, od blagdana svetog Jurja (23. travnja) do blagdana svetog Dimitrija (8. studenog). O blagdanu svetog Dimitrija prekidalo se ratovanje, vojska dobivala kasumsku plaću te odlazila u zimovnike.

⁶⁴ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 237.

⁶⁵ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 237-238.

⁶⁶ Isto, str. 238, 241-242.

Taj široko zamišljeni osmanski pohod, s Bečom kao krajnjim odredištem, zaustavio je austrijski feldmaršal Montecuccoli, u bitci kod Svetoga Gotharda (1664.) na rijeci Rabi. Vašvarskim mirom, sklopljenim 10. kolovoza 1664. godine, osmanska je diplomacija unatoč vojnom porazu ostvarila pobjedu za diplomatskim stolom. Zbog ponovno oživljenog francuskog ekspanzionizma pod Lujem XIV. (1643-1705.), Osmansko je Carstvo uspjelo zadržati sva osvojena područja, uključujući Veliki Varadin i Ujvar. Usto, Habsburgovci su morali voditi računa i o sve većem otporu ugarskih i hrvatskih velikaša protiv njihova centralističkog stila vladanja. Vašvarski mir bio je jedan od načina držanja tih istih velikaša u šahu.⁶⁷

Vašvarskim mirovnim ugovorom odlučeno je kako se utvrda Nikole Zrinskog, Novi Zrin, ne smije obnoviti, a neke druge utvrde, za koje se tvrdilo da ugrožavaju osmanlijske posjede, morale su biti porušene. Postajalo je sve očitije da se carska politika u potpunosti razlikuje od težnji hrvatskog, ali i ugarskog naroda.⁶⁸

*Brzina, uvjeti i način sklapanja mira izazvali su opće nezadovoljstvo u Hrvatskoj i Ugarskoj koje su očekivale nastavak rata za oslobođenje ugarskih i hrvatskih krajeva od osmanske vlasti.*⁶⁹

6.1. Informiranje javnog mnijenja Europe

Tijekom rata protiv Turaka braća Zrinski davali su veliko značenje informiranju javnog mnijenja Europe, ali i pridobivanju podrške javnosti. Venecijanska „gazeta“ koja je bila tiskana od 1661. godine pa sve do 1666. godine, u formi tjednika, obilovala je preciznim i točnim informacijama o ratnim događanjima, manifestacijama na europskim dvorovima i o političkim planovima. Bitno je napomenuti kako je „gazeta“ služila isključivo za informiranje venecijanskog javnog mnijenja. Tjednik je također obilovao i vijestima iz Hrvatske i Mađarske. Vijesti su stizale iz Čakovca, posredstvom talijanskog dvorjanina Nikole Zrinskog, te većim dijelom iz Beča i Regensburga. Broj koji je izašao 15. ožujka 1664. donosi zanimljivosti vezane uz zimsku vojnu Nikole Zrinskog gdje se on vratio *s pobjedom i neprijateljskim ulovom, šaljući Njegovom Veličanstvu zastave i vrijedne stvari, poput jednog čudovišta, to jest Tartara (...) koji ima glavu poput zmije veće od zmaja, čovjeka okrutnog i jako krepkog.*⁷⁰

⁶⁷ Matuz, J. (1992). *Osmansko Carstvo*, str. 115.

⁶⁸ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 128.

⁶⁹ Mažuran, I. (1998). *Hrvati i Osmansko Carstvo*, str. 242.

⁷⁰ Bene, S. (2001). Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664. *Papers of the Institute for scientific work Varaždin*, 12-13, str. 73-74.

Značajno je i pismo Nikole Zrinskog datirano 10. veljače 1664. koje se također našlo na stranicama „gazete“. *Sveto Carsko Veličanstvo. Dolaskom moga brata, u ovim pismu koje će dobiti Vaše Carsko Veličanstvo prikazana je akcija vaše slavne vojske odkada sam oputovao iz Čakovca. [...] Zatim osvojio sam sva mala mjesta oko Kaniže, s namjerom da osvojim i ovu tvrđavu za vaše Veličanstvo. To je ono što vas sada molim, da Vaše Veličanstvo da naređenje da se provedu prijedlozi koje će Vam grof Petar, moj brat, izložiti.*⁷¹

Kao konačni cilj propagandne kampanje i diplomatskih akcija braća Zrinski su si postavili premještanje zone vojnih akcija na jug, dakle što je moguće bliže hrvatskoj granici. No, i ovdje se nailazilo na brojne probleme. Kao prvo, izborni knezovi u Regensburgu diskutirali su treba li uopće slati i u kojem obujmu, vojnu i financijsku pomoć Beču. Nadalje, nisu se slagali ni oko vođe sjedinjene kršćanske vojske, a osim toga raspravljalo se koju strategiju zauzeti. „Stranka mira“ više je nastojala postići primirje ili u najgorem slučaju jedan „obrambeni rat“. Toj stranci suprotstavio se Raimond Montecuccoli, austrijski feldmaršal podrijetlom iz talijanske aristokratske obitelji, koji je na kraju i postao vođa sjedinjene kršćanske vojske sa svojim ofenzivnim planom.⁷² Potrebno je naglasiti kako, isprva, njegov plan nisu podržavali čak ni oni izborni knezovi koji su se također zalagali za ofenzivu. Naime, smatrali su kako Montecuccoli nema dostatnu vojnu snagu za ispunjavanje svoga cilja.⁷³

⁷¹ Bene, S. (2001). Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664., str. 74.

⁷² Raimond Montecuccoli htio je povesti napad niz Dunav, te je ključnim smatrao osvajanje Esztergoma, grada u današnjoj sjevernoj Mađarskoj

⁷³ Bene, S. (2001). Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664., str. 75.

7. Urota zrinsko-frankopanska

I dok se Leopold I. bavio komponiranjem⁷⁴ te kolekcionarstvom,⁷⁵ priređivao ceremonije i planirao gradnju reprezentativne rezidencije (Schönbrunn), a sve to nastojeći konkurirati „Kralju Suncu“, Petar Zrinski je sa 1000 vojnika potukao u Međimurju 200 Turaka, od kojih 80 pade mrtvih a 30 uhvati; noćju utjera Turke u Muru, koju on sam prepolovi. Kod Kaniže potuče 2000 Turaka sa 500 momaka vojske svoje; ubi od prvih 60. Liku poplieni, u Širokoj Kuli sruši dvorac jednog bega, zaplieni do 300 obitelji i 1000 glava marve.⁷⁶ Opterećena stanjem malog rata, sve jačim pritiskom bečkoga Dvora te nepovoljnim uvjetima Vašvarskog mira u “ostacima ostataka nekoć velike i slavne kraljevine Hrvatske” (*reliquiae reliquiarum olim magni et incltyti regni Croatiae*) nije se mogla voditi druga politika osim protuosmanska, a nakon uskraćene podrške vladara i – protuhabsburška.⁷⁷

Osjetivši kako osmanska vojna sila sve više slabi u Hrvatskoj, ali i Ugarskoj, među velikašima se počela javljati ideja kako je došlo vrijeme za konačan obračun s Osmanlijama. Jedni od glavnih zagovornika osnivanja velikog protuosmanlijskog saveza bili su upravo knezovi Zrinski, koji su u tu svrhu razvili široku diplomatsku aktivnost. Tako je ostala zapažena veza Nikole Zrinskog i Rajnskog saveza⁷⁸ na čijem se čelu 60-ih godina XVII. stoljeća nalazio Ivan Filip (1605-1673.), knez izbornik grada Mainza te ključna figura protuosmanskog pokreta povezana s francuskim kraljem te papinskim dvorom. U svojoj predstavi koju je poslao Ivanu Filipu, Nikola Zrinski išao je toliko daleko te je izjavio da, ukoliko Leopold I. ne pruži potrebnu pomoć, Hrvati bi mogli potražiti drugog vladara koji bi to htio.⁷⁹

⁷⁴ Leopold I. komponirao je 9. scenu II. čina Zlatne jabuke.

⁷⁵ Vladar je također prenio umjetničku zbirku svog strica Leopolda Wilhelma iz Nizozemske u Beč te tako stvorio jezgru Muzeja povijesti umjetnosti.

⁷⁶ Pajur, F. (2011). O zrinsko-frankopanskoj uroti, str. 61.

⁷⁷ Isto, str. 61-62.

⁷⁸ Rajnski savez osnovan je 1658. godine s ciljem da se ustroji velika alijansa kršćanskih država protiv Osmanlija.

⁷⁹ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 113.

Dok su braća Zrinski naporno radili na ustroju saveza s kršćanskim silama te poduzimali vojne akcije na vlastiti trošak, Leopold I. i središnje vlasti u Beču konstantno su radile na razbijanju te protuosmanske lige. Snažno Hrvatsko Kraljevstvo nije se uklapale u centralističke tendencije Beča. Osnovna ideja Habsburgovaca u odnosu prema Osmanskom Carstvu bila je ravnoteža snaga, a pogranično Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo trebalo je služiti kao obični obrambeni pojas. Kao što smo vidjeli, uvjeti u kojima je Leopold potpisao sramotni Vašvarski mir samo su potvrdili tu sumnju hrvatskog plemstva. Odlučan otpor hrvatskih i ugarskih velikaša politici Bečkoga dvora dodatno su potpirivala dva čimbenika. Prvi je bio taj što su ugarski staleži u obrani morali sudjelovati s polovicom ukupnih troškova, dok su drugi čimbenik bile carske najamničke čete. Te čete, koje su se gomilale na teritorijima Hrvatske i Ugarske, bile su sastavljene od stranaca na čelu s njemačkim zapovjednicima koji su podržavali centralističku politiku Beča te nastojali u što većoj mjeri očuvati kakvu takvu ravnotežu sila.⁸⁰

Na čelna mjesto urotnika u Hrvatskoj stala su, već širom Europe poznata, braća Nikola i Petar Zrinski. Ugarsko su plemstvo pak, također ogorčeno politikom Habsburgovaca, predvodili palatin Franjo Wesselényi, ostrogonski nadbiskup Jurjaj Lippay te državni sudac Franjo Nádasdy. Na stranu urotnika stalo je i niže plemstvo sjevernih ugarskih županija te stanovništvo protestantskih gradova. Nesretna smrt Nikole Zrinskog 1664. godine učinila je njegovog brata Petra novim glavnim strategom i ideologom pokreta. On će, uz svoju ženu Katarinu te šurjaka Frana Krstu Frankopana, preuzeti zadatak organiziranja pokreta, ali i informiranja javnoga mnijenja Europe o politici kuće Habsburg.⁸¹

Nezadovoljstvo Zrinskih i Frankopana te ugarskih velikaša strpljivo su promatrali francuski diplomati i francuski car Luj XIV., koji je nastojao na račun Beča proširiti francuske granice do ušća rijeke Rajne. Spremni da podupru sve što bi potencijalno moglo oslabiti položaj Leopolda I. naočigled su podupirali hrvatske velikaše u njihovom buntu.⁸²

Uz bana Petra, nakon bratove smrti, ostali su palatin Wesselényi do svoje smrti 1667. godine te sudac Franjo Nádasdy. Godine 1666. na stranu Petra Zrinskog stali su i Franjo Rákóczy, ugarski velikaš, štajerski velikaš Erazmo Tattenbach te grof Thurn od Gorice. Osim od francuskog kralja, Petar Zrinski nastojao je pridobiti pomoć i poljskog kralja Mihaila Wiśniowieckog. No, Leopold I. je, u skladu s krilaticom „dok druge zemlje vode ratove, ti sretna

⁸⁰ Isto, str. 135.

⁸¹ Skupina autora (1971). Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani. Zagreb: *Povijesni muzej Hrvatske*, str. 7.

⁸² Margetić, L. (1991). Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj, str. 51.

Austrijo sklapaj brakove“, odlučio udati svoju sestru Eleonoru za poljskoga kralja čime ga je u konačnici i vezao uz svoju politiku. Uskoro je postalo jasno kako hrvatski i ugarski velikaši neće dobiti prijeko potrebu vanjsku pomoć. Udovica Franje Wesselénya dodatno je ugrozila planove urotnika kada je dvorskom povjereniku predala važne materijale o planovima hrvatskih i ugarskih velikaša.⁸³

Počevši uviđati da je politika Bečkoga dvora mnogo opasnija za očuvanje hrvatskoga suvereniteta od osmanskog carstva i povremenih upada osmanskih pograničnih odreda, Petar Zrinski pokušao je poraditi na zbližavanju s Osmanlijama. U studenom 1669. godine u Osmansko je Carstvo poslan kapetan Franjo Bukovački koji je u ime Petra Zrinskog ponudio sultanu vrhovništvo nad Hrvatskom i Ugarskom.⁸⁴

Petar Zrinski tražio je da sultan izabere i imenuje njega, ali i njegove potomke, vrhovnim vladarima u svim kršćanskim zemljama koje bi bile osvojene, a ukoliko dođe do izumiranja njegove loze, Hrvatska bi bila slobodna izabrati vladara kojeg želi. Daljnji zahtjevi odnosili su se na visinu godišnjeg danka, koji nikada ne bi smio biti veći od 12 000 carskih zlatnika, sultanovu obvezu obrane hrvatskih zemalja te na način služenja vojske u osmanskoj vojsci, gdje vojnici iz hrvatskih i ugarskih zemalja nikada ne bi morali služiti u dalekim zemljama. Koliko je velika razlika bila između interesa središnje vlasti u Beču te hrvatskih i ugarskih staleža pokazuju upravo ovi uvjeti koji su dijametralno suprotni od uvjeta Vašvarskog mira. No, tadašnji veliki vezir, Ahmed Čuprilić, ujedno i osoba s najviše utjecaja u Osmanskom Carstvu, nije bio sklon nikakvom savezu sa Zrinskima i urotnicima.⁸⁵

I dok su izaslanici nastojali osigurati sultanovu pomoć, Petar Zrinski nastojao je pridobiti Nikolu Erdödyja. Uz Petra su u to vrijeme stali i grof Ivan Drašković, Orfej Frankopan te veći broj pripadnika nižeg i srednjeg plemstva. Petar je bio svjestan kako njegovi pregovori s Osmanlijama mogu biti jedna vrsta dvosjekloga mača, što se nažalost i obistinilo u Čakovcu 1670. godine. Na sastanku kojemu su prisustvovali i osmanski poslanici, narasle su napetosti između urotnika i osmanskih poslanika te su Ivan Drašković i Nikola Erdödy napustili kneza Petra, obrazloživši svoj postupak na način kako oni ne mogu pregovarati s Osmanlijama, neprijateljima kršćanstva.⁸⁶

Petrova povezanost s Osmanlijama udaljila ga je i od Martina II. Borkovića, zagrebačkog biskupa. Crkva, bitno je za napomenuti, u vrijeme zrinsko-frankopanske urote, nije zauzela

⁸³ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 136.

⁸⁴ Skupina autora (1971). *Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani*, str. 11.

⁸⁵ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 138.

⁸⁶ Isto, str. 139.

službeni stav, već su različiti pojedinci te crkveni ljudi nastupali samostalno. Martin Borković, primjerice, u kritičnoj fazi urote radio je na posredovanju između kralja Leopolda I. i bana Petra Zrinskog. Borković, u vremenu sloma urote i utamničenja hrvatskih velikaša, nije nijekao zavjeru s Osmanlijama, ali isto tako za banove postupke nalazio je opravdanje u nepravdi nanesejoj Hrvatskoj. U drugu ruku, Zagrebački kaptol, koji je zbog sporova oko posjeda bio u izrazito lošim odnosima sa Zrinskima, ostao je odan caru.⁸⁷

Iako je bio najmoćniji velikaš u Hrvatskoj, Petar Zrinski našao se u financijskim problemima. Ozbiljnost situacije pokazali su sastanci na kojima su se vodile rasprave s pitanjem treba li se krenuti sa zarobljavanjem određenih pošiljki kovanog novca iz sjevernougarskih kovnica. Nedobivanje potpore velikih sila, nejedinstvo urotnika te financijska kriza ograničili su otpor hrvatskih i ugarski velikaša samo na Bansku Hrvatsku. No, čak ni u Banskoj Hrvatskoj pojedine kapetanije nisu dale potporu banu. Ni Slavonska krajina, iako u sukobu sa stranim zapovjednicima, niti najvažniji hrvatski gradovi poput Varaždina, zagrebačkog Gradeca, Križevaca te Karlovca nisu podržali hrvatske velikaše. Nedobivanje jedinstvene potpore ograničilo je vojnu moć Nikole Zrinskog na oko 8 000 vojnika razmještenih u Čakovcu, Legradu te na području oko Karlovca, Petrinje i Zagreba. Na pripremi otpora, osim Petra Zrinskog, aktivno je sudjelovao i Fran Krsto Frankopan. On je pokušao pridobiti žiteljstvo zagrebačkog Gradeca te Zagrebačke biskupije, no u oba slučaja dobio je neodređene odgovore.⁸⁸

7.1. Kraj urote i pogubljenje u Bečkom Novom Mjestu

U Beču je 20. ožujka 1670. godine održana tajna konferencija na kojoj je, nakon što su razmotreni svi prikupljeni dokazi, odlučeno da se na prijevaru ban Petar pokuša dovesti u Beč. Car je Zrinskog pozvao da kao carski savjetnik dođe u Beč kako bi razmotrili strategiju rata s Osmanlijama. Petar je s druge strane poslao svog tajnika Marka Forstalla s uvjetima izmirenja. Ban je tražio upravu nad Varaždinskim generalatom, isplatu dugova, zapovjedništvo nad dvjema pukovnijama, točno određenu bansku plaću te amnestije za krajišnike. Posljedica Petrovih zahtjeva bila je njegovo smjenjivanje s banske časti, a umjesto njega, car je za namjesnike proglasio Nikolu Erdödy i biskupa Borkovića.⁸⁹

Gotovo istovremeno, kažnjenička vojska predvođena generalom Spankauom dobila je za zadatak provaliti u Međimurje te osvojiti Čakovec i Legrad, kako bi primirila buntovne velikaše.

⁸⁷ Šanjek, F. (1991). Crkva i zrinško-frankopanska urota. *Croatica Christiana periodica*, 15 (28), str. 199-203.

⁸⁸ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 139-140.

⁸⁹Isto, str. 140.

Vojska sastavljena od 6 000 ljudi tada se podijelila u dvije skupine. Prva je zauzela Legrad, predvođena dopukovnikom Matakom, dok se druga, predvođena Spankauom, približila Čakovcu. U Čakovcu su se tada nalazili i bivši ban Petar, Katarina Zrinska, Fran Krsto Frankopan te kapetani Berislavić, Pogledić, Cinderi i Ivanović. U takvoj situaciji Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan odlučili su 13. travnja 1670. poći iz Čakovca u Beč da bi se izbjeglo krvoproliće. Sljedećeg je dana Katarina Zrinska predala grad njemačkim jedinicama koje su ga potom opljačkale te uništile sav namještaj i bogatu knjižnicu.⁹⁰

Hrvatski velikaši u Beč su stigli 18. travnja 1670. godine gdje su odmah bili utamničeni te kasnije prebačeni u Bečko Novo Mjesto. Presuda je izrečena točno godinu dana kasnije te su obojica velikaša osuđena za veleizdaju.⁹¹ Bitno je za napomenuti kako je cjelokupan sudski postupak značio povredu staleških prava Hrvatske jer je hrvatskim velikašima mogao suditi samo Ugarski državni sabor.⁹²

Dana 30. travnja 1671. godine svoj konačni sud dočekala su dvojica posljednjih izdanaka dviju najznačajnijih hrvatskih velikaških obitelji. Toga su dana *zbog nevjere spram svoga vrhovnog vladara – u Bečkom Novom Mjestu dekapitirani nasljedni vazali Njegovog Veličanstva Leopolda I. – Franciscus Frangepan von Tersatz i Petrus von Zrin – jer politički nauk je jasan: kad padne glava, onda ostali dijelovi pobunjeničkog tijela gube život i pokret.*⁹³ Smrt Frana Krste Frankopana i Petra Zrinskog označila je kraj dviju velikaških obitelji koje su na cjelokupni život hrvatskog naroda utjecale gotovo pola tisućljeća, iznjedriviši mnoge banove, generale i biskupe.⁹⁴

Istoga dana u Beču pogubljen je Franjo Nadasdy, a nakon nekoliko mjeseci i Erazmo Tattenbach. Od vođa velikaškog otpora jedino je Franjo Rackozy bio pomilovan, ali je nakon nekoliko godina i sam umro. Katarina Zrinska bila je utamničena u samostan dominikanki gdje je i umrla 16. rujna 1673. godine. Orfej Frankopan, čuvši za stravičnu nesreću koja je zadesila Petra Zrinskog i Frana Krstu Frankopana, pobjegao je na Apeninski poluotok s udovicom Frana Krste, Julijom de Narom. Adam, sin Nikole Zrinskog, poginuo je 1691. godine u ratnim operacijama vođenih tijekom rata za oslobođenje u bitci kod Slankamena. Ivan Antun, sin Petra Zrinskog, umro je 1703. godine u tamnici nakon 20 godina tamnovanja, u ludilu, kao posljednji muški član obitelji

⁹⁰ Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 140.

⁹¹ Petar Zrinski u Beču se branio spominjući zasluge svoje obitelji za kraljevski Dvor te i svoje vlastite u Tridesetogodišnjem ratu. Također, pokušao je dokazati kako nije uistinu htio sklopiti savez s Osmanlijama, ali je jednom prilikom izjavio kako on, da su Turci samo održali svoju riječ, sada zaista ne bi bio zarobljenik.

⁹² Skupina autora. (2005). *Povijest Hrvata*, str. 141.

⁹³ Pajur, F. (2011). O zrinsko-frankopanskoj uroti, str. 58.

⁹⁴Isto, str. 58-59.

Zrinski. Jelena Zrinski umrla je u Nikomediji kao prognanica 1703. godine. Judita Petronila, kći Katarine i Petra, umrla je kao opatica u samostanu klarisa u Zagrebu, a Zora Zrinski u samostanu u Celovcu. O ugledu knezova Zrinskih i Frankopana govore i riječi mletačkog poslanika u Beču, koji je nakon njihove pogibije napisao: *Ovo je kraj dviju najuglednijih obitelji živućeg svijeta. Osobito Zrinski bijaše cijenjen, jer 60 potkraljeva ili banova dade njegov rod Hrvatskoj.*⁹⁵

7.2. Carska konfiskacija

Sredinom travnja 1670. godine, nakon sloma urote, ali prije završetka suđenja, carska je vojska nasrnula na zrinske i frankopanske zemljišne posjede. Činjenica je kako su carski vijećnici još 1670. godine savjetovali da se Zrinski i Frankopani unište, a kao nagradu za to car bi zapljenom njihovih posjeda dobio dostatna sredstva za isplatu vojske i otplatu svojih dugova. Konfiskacija imanja koju je povlačila urota, za posljedicu je imala činjenicu da je sada kralj postao najbogatiji vlastelin u Hrvatskoj. U njegove su ruke došla ogromna imanja od Mure do obala Jadranskog mora, čija je vrijednost 1672. godine procijenjena na vrtoglavih 1,500.000 forinti. Nakon propasti Zrinskih i Frankopana iz Hrvatske su počela otjecati golemo materijalna sredstva. Ugarska komora koja je dobila na upravu posjede Zrinskih i Frankopana u jednu je ruku racionalizirala eksploataciju zaplijenjenih dobara, tako da su prihodi koje je ostvarila komora bili jedno vrijeme veći nego prihodi koje su ostvarivali knezovi Zrinski i Frankopani. No, izvlačenje tih prihoda za hrvatski je narod predstavljalo dvostruku eksploataciju. U prvom redu to je predstavljalo eksploataciju kmetova kao podvlaštene klase, ali i eksploataciju Hrvatske kao feudalne države.⁹⁶

⁹⁵ Skupina autora. (2005). Povijest *Hrvata*, str. 141-142.

⁹⁶ Adamček, J. (1972). Zrinsko- frankopanski posjedi u XVII. stoljeću, str. 42-43.

8. Zaključak

Knezovi Zrinski i knezovi Frankopani, u prvom redu Nikola i Petar Zrinski te Fran Krsto Frankopan, iskristalizirali su se kao središnje ličnosti hrvatske povijesti XVII. stoljeća. Osim što su se služili hrvatskim jezikom u svakodnevnom životu, te tako aktivno isticali svoju narodnu pripadnost, oni su svoje podrijetlo vezali i za stare srednjovjekovne hrvatske rodove, Zrinski uz Šubiće-Bribirske, a Frankopani uz knezove Krčke. U svojim političkim postupcima bili su snažno vođeni načelima domoljublja i odlučni da zaštite hrvatska državna prava, sada ugrožena od strane Beča. Politički i gospodarski promatrano, Hrvatska je u XVII. stoljeću bila u teškom položaju. Uz „mali rat“ koji se konstanto vodio na hrvatskom pograničnom teritoriju, tu je bila i ostavština teškoga XVI. stoljeća. Gubitak velikih dijelova hrvatskog državnog teritorija, ljudski gubitci te razaranja, uvelike su smanjili gospodarsku moć Hrvatskog Kraljevstva. Stiješnjene između triju imperijalizama, hrvatske su velikaške obitelji put za političku i gospodarsku samostalnost pokušale prokročiti organiziravši zavjeru protiv dinastije Habsburg. Propast urote Zrinskih i Frankopana, a nakon toga propast i njih samih, otvorila je vrata prodoru bečkog apsolutizma. Iako je hrvatsko plemstvo očuvalo određenu političku autonomiju, a samim time i autonomiju Hrvatskog Kraljevstva, ono više nikad nije imalo materijalne uvjete da povede borbu za njezinu samostalnost. Ta je mogućnost propala zajedno s knezovima Zrinskim i Frankopanima, a težište borbe protiv apsolutističkih tendencija Habsburgovaca preneseno je nakon toga na Ugarsku. Samom konfiskacijom imanja urotnika car je mogao popuniti blagajnu koja je bila ispražnjena u pokušajima pariranja Luju XIV. i njegovoj politici „visokog stila“. Trebalo je čekati Hrvatski sabor 1861. godine da urota Zrinskih i Frankopana postane jedna od kristalizacijskih točaka naše povijesti kada je Ante Starčević rekao: *Da bi se ustali otci naši, oni bi nam znali svašta kazivati o onih vremenih, kad naši Krčki i Frankopani, naši Šubić- Zrinski bijahu za buntovnike proglašeni i udavljeni samo za to, jer ne Nemcem htelo hrvatskih imanjah.*⁹⁷

⁹⁷ Margetić, L. (1991). Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj, str. 51.

9. Popis priloga

Karta I. - *Povijesni razvoj Habsburške Monarhije*

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8e/Growth_of_Habsburg_territories.jpg, 22.8.2016.)

Karta II. - Razvoj Osmanskog Carstva

(http://www.ffst.unist.hr/download/repository/Razvoj_Osmanskog_Carstva.jpg, 22.8.2016.)

Karta III. - Kraljevina Hrvatska u 17. i 18. stoljeću

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/hr/c/cd/O%C5%BEivjela_Hrvatska.gif, 22.8.2016.)

10. Popis literature

Adamček, Josip, „Zrinsko- frankopanski posjedi u XVII. stoljeću“, *Journal- Institute of Croatian History*, 1972., 2 (1), 23-46.

Bene, Sandor, „Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664“, *Papers of the Institute for scientific work Varaždin*, 2001., 12-13, 73-82.

Jančić, Ivan, *Obitelji Zrinskih i Frankopana : nastajanje i nestajanje*, Tiskara Pečarić i Radočaj, Karlovac, 2013.

Kolarić, Juraj (urednik), *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, Zrinska garda, Čakovec, 2011.

Kostelić, Ante (urednik), *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Biblioteka Reprinti, Zagreb, 2008.

Kuralec, Miroslav, „Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 2001., 12-13, str. 9-14.

Margetić, Lujo, „Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj“, *Fluminensia: Journal for philological research*, 1991., 1-2, 48-52.

Matuz, Josef, *Osmansko Carstvo*, Školska knjiga, Zagreb, 1992.

Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Golden marketing, Zagreb, 1998.

Moačanin, Nenad, „Hrvatska i Osmansko Carstvo u 17. stoljeću“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždinu*, 2001., 12-13, 25-29.

Pajur, Franjo, „O zrinsko- frankopanskoj uroti“, *KAJ- časopis za književnost, umjetnost, kulturu*, 2011., 44 (5), 57-67.

Skupina autora, *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Skupina autora, *Povijest 10: Doba apsolutizma (17. stoljeće)*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb, 2004.

Skupina autora, *Hrvatski knezovi Zrinski i Frankopani*, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 1971.

Strčić, Petar, „Zrinsko-frankopanska urota“, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 1991., 1-2, str. 35-47.

Šanjek, Franjo, „Crkva i zrinsko-frankopanska urota“, *Croatica Christiana periodica*, 1991., 15 (28), 199-204.

Šidak, Jaroslav (1972.) „Urota zrinsko-frankopanska kao historiografski problem“, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 1972., 2 (1), 5-21.

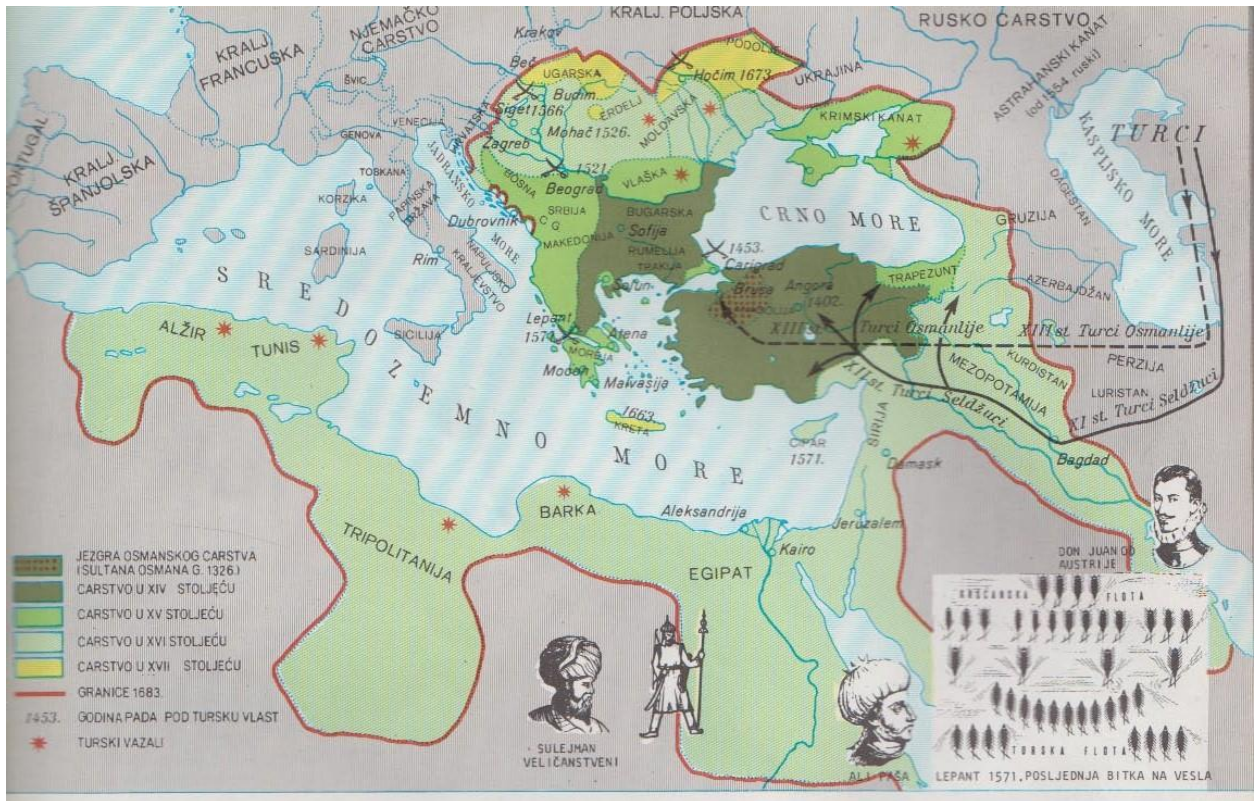
Internetski izvori:

Kravar, Zoran, „Frankapan, Fran II. Krsto Tržački“, *Hrvatski biografski leksikon*, 1998., <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6288>, pristupljeno: 12.8.2016.

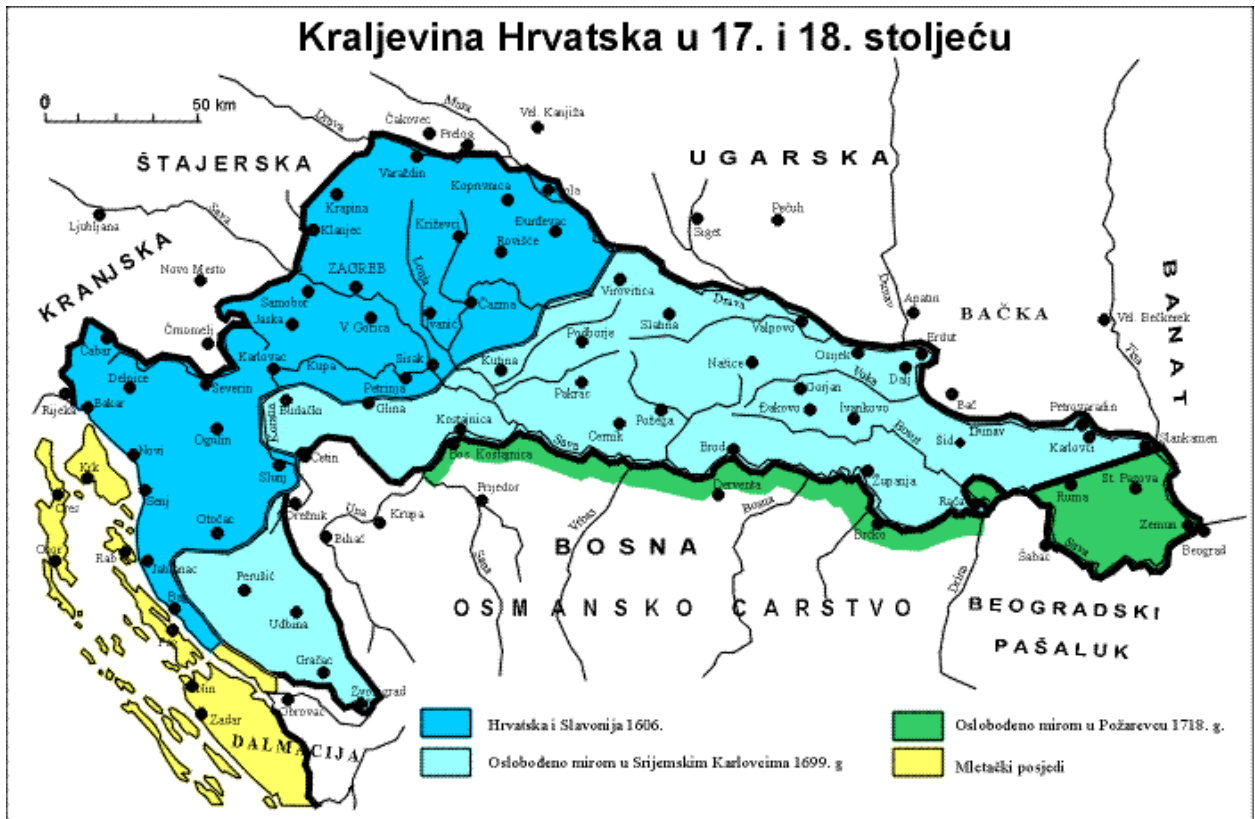
11. Prilozi

Karta I. Povijesni razvoj Habsburške Monarhije

Karta II. Razvoj Osmanskog Carstva

Karta III. Kraljevina Hrvatska u 17. i 18. stoljeću